

Hózsa Éva

SZABADKÁRÓL

Szabadka visszarévedő város. Ha itt valami új épül, az is a régi visszaálmódása, annak új variánsa. Így van ez a szabadkai és a palicsi kávéházakkal is, amelyek újjáéledtek, átalakultak, hiszen az ott ülő fiatalok határozzák meg arcukat. A kávéházi kerthelyiségben döbben rá a városlakó arra, hogy ő itt sohasem lehet idegen, mert a szabadkai bennszülött valahogy úgy éli meg városa szintézisét és kontrasztjait, még vétkeit is, ahogyan Marquez a mágikus Karib-tenger világát.

Kávéházi gyerekként figyeltem meg az ötvenes-hatvanas évek Szabadkájának zsongó kávéházi életét, a kaleidoszkópszerű szombat esti sétákat. Ilyenkor én is végigmentem szüleimmel a szabadkai korzón. A promenád szigorú szabályokat rótt a sétálókra: a jobb és bal oldal rendtartását. A jobb oldalon haladók a Jadran mozi felé lépkedtek, a korzó végén pedig visszakanyarodtak, balra tértek, és így sétáltak vissza az Arany Bárány – akkor már Hadseregöthön – oldalán. Nem volt fennakadás, a promenád törvényeit mindenki betartotta. Hatan-heten is kerültek egy sorba, beszélgettek, pusmogtak, kuncogtak, üdvözölték az ismerősöket.

A szombat esti kávéház a megszokott meglepetések varázsával csábította a vendégeket. A bejárat közelében énekesnő énekelt, néhány pár táncolt is, ám a többség a fehér abrosszal terített asztaloknál ült, törökkávét, ásványvizet, sört vagy éppen vermutot kortyolgatott, majd hozták a cigarettával teli dobozt, a virággal teli csodakosarat és a bor- vagy sörkorcsolyaként szolgáló sós mogyorót vagy mandulát. Gyerekként megfigyeltem minden rezdülést. Megismertem a kávéházi kánont.

A Dubravka cukrászda más volt, oda gyerekek is jártak, habos virgonc világot jelentett, amelybe Mária néni sokáig beletartozott. Ott az ingyencsésze kiválasztása program volt, individuális „játék”. A kávéházak inkább szintézisélményt kínáltak, ahol a másság egysége vált mérvadóvá. Babits gondolata motoszkál a fejemben, aki a spanyol polgárháború kapcsán az utcákról és a kávéházakról szeretett volna eposzt vagy regényt írni.

A palicsi vendéglő más volt, mint a szabadkai kávéházi világ. Nyitott, impresszionista „tapasztalatot” nyújtott. A szabadkai polgár véletlenül látogatott a közeli fürdőhelyre, tehát ideiglenes, esetleges tagokból álló asztaltársaságok verődtek össze, mindenki szabadnak és kötetlennek érezte magát. Minden ott töltött este más volt...

Hogy mit jelentett szülővárosomban a kávéház? Dialogizáló kapcsolatokat, világtérrel való találkozáslehetőségét. Kávéházi vonatkozásban szabadkai legendáról is szólhat az itt élő. Legendává főként az időbeli távolság avatja, és megállapítható, hogy a régi idők szabadkai kávéházaival nemcsak az a bizonyos lübecki magatartás semmisült meg, hanem az emberi kapcsolatok alakultak át. Egy beszédmódot veszítettünk el, és egy másik, idegenebb lépett a helyébe. A kávéházi asztalnál másról és másként lehetett társalogni, mint otthon vagy a munkahelyen. Sajátos életforma és közérzet volt ez Szabadkán, és a hagyomány ma is megszólítja a városlakót, méginkább a Kosztolányi-olvasót.

A szabadkaiak mindig nyitott, utazó emberek voltak, mégis jelen van a zártság-tudat, a régihez való hűség, az atmoszféraóvó gesztus. Ugyanakkor Szabadka élő, fiatalos város. Olyan „vidéki” térség, amelynek lelke, lüktető, kitapintható „pulzusa”, stílusa, egyénisége van. Aki ezt egyszer megtapasztalja, nehezen fogadja el a sivár, mozdulatlan vidéki települések légkörét.

Szabadka diákváros. A patinás városkép esténként a fiatalok oltalmát élvezi, és ilyenkor megújul. A Város halad valamerre, habár a promenád szigorú rendtartását a rendszertelenül imbolgók már nem ismerik.

Lovas Ildikó

EGY DÉLELŐTT A RUDICSBAN

Mondanám, Szabadka az emlékek városa, ha nem volna ez éppen egy másik könyv címe, vagy talán éppen ezért mondanám, téblábolok az írás előtt, mert egyéb cím, más kezdés, belekezdés a városomról szóló szövegbe, nem jut eszembe. Talán mert nincs is. Vannak városok, amelyek az emlékek városai. Azért vannak és maradnak meg, mert rendeltetésük egy letűnt kor, egy megsemmisített szemléletmód őrzése. Az ilyen városokban lakóknak nincs könnyű dolguk, vagy éppen fordítva: nagyon is könnyű dolguk van.

A napokban, hogy erre a szövegre készültem, megálltam az egyik kedvenc pontomon, a Rudics utca kezdeténél. És néztem, néztem: az újra megnyílt Bódis-cukrászadában újság mellett fogy a fekete, a zsinagóga felől kosarakat cipelve közeledik a művészettörténész, gondolom, azért még be fog térni a Raichle-palotába is, annyit kibír a gyümölcs és a túró. Vagy létezik tán más dolog a világban a bunyevác túrón és a radonováci starkingon kívül? Néztem, néztem, s rendben levőnek találtam mindent a városban, amelynek megszállott kutatói – kedves barátaim és ismerőseim a múzeumból, könyvtárból, akikhez (ha véletlenül annyira megakadok, hogy valós adatra van szükségem) bármikor fordulhatok, akikkel a városról bármennyit beszélhetek – feltérképezik minden épületét, az ott elhalkult sóhajokat, öleléseket is. Mert az is hozzátartozik. Vagy az tartozik hozzá igazán. De erre most nincs idő, itt állok a Rudics kezdeténél, mindent rendben lévőnek találok, egy-két vitás pont azért még akad bennem, az erkélyekre például nem fordítottam soha figyelmet, bár félek, építész barátaim magyarázatával nehezen fogok megbirkózni, a homlokzat és földszint közé annyi kifejezést tudnak szorítani, amennyitől én azt is elfelejtem, miért is láttam szépnek.

Már indultam volna, hogy lefékezett az orrom előtt a fekete autó. A járdára zuhantak a kerekei, az ostorfák levelei értetlenül kavarogtak a térdem magasságában. Hogy leparkol, azt nem hittem volna, nem ilyen a város, ezzel kezdtem: hogy az emlékek városa Szabadka. S azzal nem fér össze, hogy egy nézelődő polgár lábujjától alig centire, a járda közepén...

Hogy szólni akartam? Ha és szólni akarok, akkor megteszem. Történész barátomnak például szólni fogok, hogy legyen kedves, keresse nekem újra elő a motoros fiákerekre vonatkozó rendeletet, hogy tudjam, akkoriban kire nem vonatkozott. Ami, az.

Hát nem léptem odébb, néztünk egymásra, akár egy akváriumban, olyan volt. Ő volt olyan. Érezhette, mint a cápa Splitben. Ki akart törni. Odébb léptem, de lebiggyesztettem a szám, ha ez jelent valamit. Nekem igen. Neki is, mert odasercintette, hogy másutt nincs hely, s már át is lépett rajtam. Utánanézttem, megértőn. Üzletember, látom. Siet. Valóban sietett, a Rudics egyik tatarozás alatt lévő épületének falán lépett be, ablak lesz ott, földig érő kirakat.

És akkor láttam: ez valóban az emlékek városa. Mert olyan szépre csináltatta azt az épületet a cápa-szerű üzletember, amilyen fénykorában lehetett: visszafogottra, de díszével együtt tökéletesre. Őt is fogva tartják az emlékek, amelyeket nem is ismer.

Arra gondoltam, lassacskán minden épületet beállványoznak, helyrehoznak, kiszépitének. Erről szól ez az ezred- és századforduló is. Igaz, hogy csak az úttesten tudunk bámészkodni, álldogálni, mert a járdákon fekete autók pihennek majd, de azok mindenképpen ott pihennek, ahol akarnak, erről tapasztalataim vannak.

Még egy kicsit nézelődtem. A vadonatúj Zsolnay-szökőkút peremén szépséges anyukák múlatták az időt. Kicsit odébb, a gesztenyefa árnyékába bújt csobogó melletti padokon kartonpapírok közt a megszokott, ismerős figurák, cigarettát, ha kémelek, mindig adok. A Nepomuki-szobor lábánál friss virág. És az ég, mint mindig, most is ráborul a városra. Minden megvan. S tán jól is. Mert nincs más mód.